

TEORIE MASKOVÁNÍ V AČR A V ARMÁDÁCH STÁTŮ NATO

Maskování je jednou z činností, jejíž efektivnost je zpravidla doceněna až v průběhu ozbrojeného konfliktu. Možná právě proto byla u nás teorii maskování a jejímu uplatňování věnována v posledních letech tak malá pozornost, a to zejména na operačním stupni. Protože jde „pouze“ o jeden z druhů operačního zabezpečení, vstupovali velitelé do procesu tvorby Plánu operačního maskování pouze výjimečně a problémy spojené s realizací naplánovaných opatření pak nikdo neřešil a nebyla proto zhodnocena jejich realita. Tento přístup přetrvává dodnes. Bylo možné se o tom přesvědčit na prováděných štábních nácvičích VVS v Olomouci v letech 1992 a 1993.

Lze říci, že máme v tomto směru obdobné problémy jako armády států NATO. Existuje však jeden rozdíl: V naší armádě je teorie maskování rozpracována, není pouze uplatňována, zatímco v armádách států NATO se o zpracování teorie maskování snaží teprve od roku 1985 a současné výsledky představují utříděné zhodnocení historických zkušeností. Doposud vydané služební předpisy (FM 90-2, FC 90-2) nemají podle západních odborníků potřebnou kvalitu.

Možné způsoby klamání jsou v armádách NATO vyvozeny z analýzy historických příkladů (od biblických dob až po současnost) a z jejich kombinací s doporučením, pro který stupeň velení jsou vhodnější. Možné způsoby maskování nejsou zpravidla jednoznačně pojmenovány, jako je tomu u nás, ale jsou podány opisem, zpravidla doprovázeny příkladem a je zdůrazněna možnost jejich kombinace. M. Dewar popisuje ve své knize následující metody a způsoby maskování (deception):

- Odvedení protivníkovy pozornosti od hlavního na alternativní plán.
- Vábění - dát protivníkovi příležitost, kterou by mohl „moudře“ využít.
- Opakovaný proces.
- Dvojitý klamání.
- „Neúmyslná“ chyba - předstírání úniku informací v důsledku nedostatků v utajení, nedbalosti nebo neschopnosti.
- „Smůla“ - fingování nepředvídané situace, díky které protivník získá „důležitou“ informaci.
- Záměna - jako zdánlivě falešnou provádět skutečnou činnost.

- Přestrojení vojáků do uniforem protivníka.

Metody a způsoby maskování jsou v armádách NATO kategorizovány také podle toho, na které smyslové orgány působí:

- * Maskování před vizuálním pozorováním - jde o kamufláž a skrytí.
- * Simulace zvuků.
- * Simulace pachů.
- * Podvržení věcných důkazů.
- * Simulace chutí - je zvažována a není perspektivně vyloučena.

Velmi významné v celé teorii maskování je stanovení cíle maskování. V armádách NATO je za nejobecnější cíl maskování při plánování klamných operací považováno vytvoření momentu překvapení. Stanovení takového cíle vychází z následující teze: „Existuje pouze jeden způsob vytvoření překvapení a to je utajení záměrů. Existuje pouze jeden způsob utajení záměrů a to je použití nějaké formy klamání.“ Dále k tomu Michael Dewar poznamenává: „Překvapení má největší účinek na taktickém stupni v průběhu vedení boje. Vojáci jsou zmateni, velitelé unaveni, technika bez pohonných hmot. Tyto problémy se kumulují a trvají v čase. Překvapení jednou vytvořené na této úrovni, může vést rychle ke kolapsu.“

Maskování je tedy v armádách NATO chápáno jako prostředek k vytvoření falešného obrazu skutečnosti, který napomáhá k naplnění jednoho z principů válečného umění, tj. vytvoření momentu překvapení, a hlavním principem maskování je utajení.

Dalšími principy maskování v armádách NATO jsou:

- centralizované řízení a koordinace,
- nepřetržitý sběr informací a důkladná příprava,
- věrohodnost,
- podvržené informace musí být adresné, musí pocházet z několika nezávislých zdrojů a nesmí vzbudit podezření.

Pro srovnání uvedu principy maskování uplatňované v naší armádě. Jsou to:

- aktivnost,
- nepřetržitost,
- přesvědčivost
- mnohotvárnost,
- komplexnost,
- utajení (je uváděno pouze v nejnovější literatuře).

Hlavní rozdíl mezi naším pojetím maskování a pojetím maskování v armádách států NATO spočívá v tom, že my chápeme maskování jako nepřetržitý proces, který je různými způsoby uskutečňován současně na všech stupních velení, kdežto v armádách NATO je maskování chápáno jako výčet možných způsobů, které mohou podle svého uvážení jednotliví velitelé uplatňovat, a to i přes to, že jako jeden z principů je uváděno centralizované řízení a koordinace. Tato skutečnost vyplývá z toho, že velitelé všech stupňů jsou v armádách NATO ve svém rozho-

dování mnohem méně svazování předpisy a nařízeními nadřízených a je jim ponechávána poměrně značná samostatnost v jednání. To je hlavní důvod, proč v armádách NATO nebyla teorie maskování po druhé světové válce důsledně rozpracována. Teprve v poslední době je zejména v britské armádě snaha o zavádění formalizovaných instrukcí pro velitele sborů a divizí.

Výsledky studia sovětské Maskirovky západními odborníky byly v 80. letech jedním z podnětů k zahájení práce na tvorbě teorie maskování, k vydání nových služebních předpisů řešících problematiku maskování a k zavedení předmětu maskování do studijních programů na vojenských školách. V průběhu tohoto procesu hledají armády států NATO poučení i v sovětských zkušenostech, ale tyto mechanicky nepřijímají, ale snaží se je přizpůsobit vlastním podmínkám a pozvednout na kvalitativně vyšší úroveň a to zejména tím, že se na této práci podílejí ve Spojených státech kromě vojenských specialistů také sociologové, psychologové a odborníci dalších vědních oborů.

Srovnání obsahu a struktury pojmů

Vzhledem k možnému přidružení AČR k NATO je nezbytné zajímat se o obsah a strukturu pojmů jednotlivých oblastí vojenství na obou stranách, protože bez porozumění není spolupráce myslitelná. Jak tedy vypadá srovnání obsahu a struktury pojmů v teoriích maskování zmíněných stran?

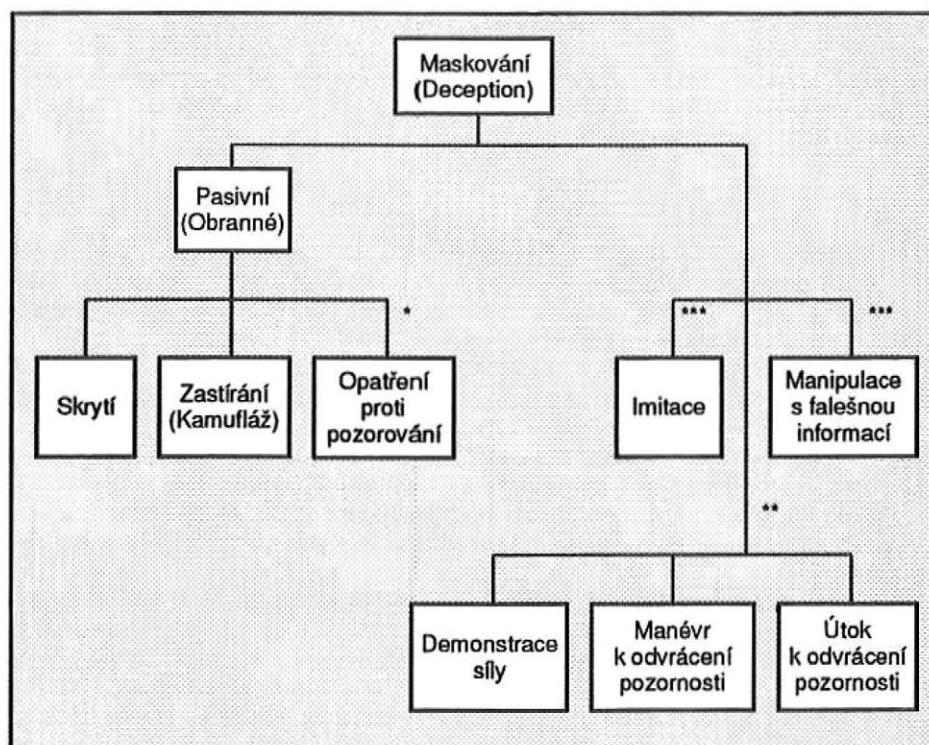
V armádách států NATO není v teorii maskování (deception) uplatňováno takové dělení, na jaké jsme zvyklí v AČR. Porovnání struktury a obsahu pojmů je z tohoto důvodu obtížné. Pomocí může srovnání způsobů sovětské Maskirovky a Deception NATO, které provedli západní odborníci: „... Sověti uplatňují Maskirovku čtyřmi způsoby, z nichž dva jsou ryze rutinní a ve větší či menší míře jsou používány i v západních armádách a dva, které ovšem nejsou rutinní a Sověti jsou v nich zvláště dobří. První dva jsou kamufláž a imitace, druhé dva jsou demonstrační činnost a dezinformace.“

Analogicky tedy lze stanovit, že způsoby, kterými je v armádách NATO maskování (deception) prováděno, jsou: concealment (skrytí), camouflage (maskování, nebo také zastírání) a imitation (imitační činnost). Vystává otázka, proč demonstrační činnost a dezinformace nejsou také uvedeny jako způsoby maskování armád NATO, když existuje řada příkladů jejich použití a demonstrační činnost (demonstration) je v NATO dokonce definována. Důvodem je především skutečnost, že demonstrační činnost (demonstration) armád NATO, tak jak je definována, se svým obsahem liší od pojetí sovětského a tedy i našeho a nelze ji označit za rovnocennou. Za rovnocenný našemu pojmu demonstrační činnost lze označit souhrn významů pojmů demonstration (demonstrace síly), diversion (manévr k odvrácení pozornosti) a diversionary attack (útok k odvrácení pozornosti).

Dezinformace byla v sovětském pojetí prováděna nepřetržitě a na strategické úrovni zejména v době míru. Tento přístup je pro armády států NATO nepřijatelný zejména proto, že v demokratické společnosti ho vlastně není možné realizovat. V armádách NATO je používán pojem falešná informace (false information). Manipulace s takovými informacemi je prováděna zejména na operačním stupni, ale i

na taktickém, a to při realizaci opatření k maskování výše popsanými způsoby jako jejich součástí. Podrobnější posouzení tohoto problému by vyžadovalo analýzu obsahu psychologických operací a propagandy a jejich vztahu k maskování.

Z definic jednotlivých pojmů maskování armád NATO by schématické znázornění hlavních způsobů maskování armád států NATO vypadalo tak, jak je to ukázáno na obrázku.

Obr.

LEGENDA

- * Všechna opatření, aktivní nebo pasivní, která působí proti nepřátelskému pozorování a vyhledávání.
- ** Způsoby, které lze v jejich souhrnu označit za demonstrační činnost v našem pojetí.
- *** Způsoby, které nejsou v NATO definovány, ale jsou v praxi používány.

Z obr. je patrné, že maskování je v NATO prováděno obdobnými metodami jako v naší armádě. *Metody, které jsou u nich označovány jako pasivní nebo obranné, u nás zahrnujeme pod pojem skrytí* (viz. Všeob-Ř-1), ale setkáváme se také s pojmem zastírání (viz. Oper-1-4, Žen-2-9), který v daném případě zahrnuje skrytí. Kdybychom v naší teorii maskování definovali skrytí pouze jako využití přírodního prostředí a zastírání jako využití technických a výpomocných prostředků, pak se oba způsoby dělení stanou téměř identickými. K formálnímu zvýraznění podobnosti můžeme místo slova zastírání použít slovo *kamufláž*.

Plánování a organizace

V Armádě ČR, stejně jako v armádách NATO, se předpokládá provádění maskování jak na taktickém, tak na operačním stupni. Vzhledem k tomu, že pro taktický stupeň není forma a obsah plánování a organizace maskování stanoven, bude vhodnější zabývat se porovnáním této problematiky na operačním stupni.

V Armádě ČR je jak teorie, tak i plánování a organizace maskování na operačním stupni rozpracována ve služebním předpisu Oper-1-4 (Operační maskování), který byl vydán v roce 1969 s prozatímní platností, ale který je doposud platný. Uvedený předpis dává podrobný návod, jak maskování na operačním stupni plánovat a organizovat. Stanovuje hlavní zásady této činnosti, odpovědnost jednotlivých funkcionářů, podíl druhů vojsk, formu i obsah zpracovávaných dokumentů. Vzhledem k tomu, že problematice maskování na operačním stupni byla v uplynulých letech věnována jen velmi malá pozornost, nebyl předpis doposud překonán a je možné řídit se i nadále jeho ustanoveními, která vyžadují pouze minimální novelizace, vyplývající zejména ze změn v organizační struktuře Armády ČR. Popsaný mechanismus činnosti velitele a štábu v průběhu plánování, organizace a realizace maskování na operačním stupni může být ponechán prakticky beze změn, stejně jako forma a obsah předepsaných dokumentů.

V publikacích, které se zabývají maskováním v armádách NATO jsem se doposud nesetkal s tak precizním popisem procesu plánování a organizace maskování na operačním stupni, jak je tomu právě ve služebním předpisu AČR Oper-1-4.

Poznatky o provádění maskování v armádě USA jsou shrnuty v předpisu FM 90-2 (Tactical Deception). Tento předpis poskytuje jen velmi malé množství praktických rad nebo použitelných informací a velmi nejasně doporučuje zahrnout opatření k maskování do každého bojového rozkazu.

V roce 1986 byl v USA vydán prozatímní předpis FC 90-2 (Deception Operations Planning Guide), který poskytuje určité informace o tom jak realizuje maskování protivník, ale více než o maskování hovoří o utajení operací, což není návodem k naplnění cílů maskování.

V rámci Zpravodajského a školícího střediska armády USA (US Army Intelligence Centre and School - USAICS) ve Fort Huachuca v Arizoně byl v roce 1986 založen Úřad k řešení problematiky maskování na bojišti (Battlefield Deception Office - BAO), který měl za úkol zpracovat a publikovat pojmy, teorii a výcvikové programy maskování. V říjnu 1987 byla na základě výsledků práce BAO publikována novelizovaná verze předpisu FC 90-2. Tato verze detailněji rozpracovává teorii a praxi maskování na bojišti a zvláště možné způsoby realizace maskovacích opatření.

USAICS zpracovalo instrukce pro všechny vojenské školy a výcviková střediska a výcvik v maskování je nyní plánován a prováděn ve větším rozsahu. Dále zpracovalo plány ke zřízení týmů k plánování maskování a to v síle 12 osob na úrovni sboru a v síle 19 osob na divizní úrovni. Tyto týmy by měly mít plánovací a operační sekci, spojovací skupinu, materiální skupinu a skupinu elektronického maskování. Činnost těchto týmů měla v armádě USA přispět také ke zlepšení vztahu štábů k problematice maskování. Zda tyto týmy byly skutečně zřízeny a jak se osvědčily není bohužel známo.

Když Michael Dewar psal svou knihu, hovořil s důstojníky ze Staff College v Camberley a s důstojníky štábu 3. armádního sboru USA i o tom, jak ve štábech probíhá plánování opatření k maskování. Zkušenost těchto důstojníků je taková, že potřeba plánu maskování je sice zdůrazňována, ale jen zřídka se podaří integrovat opatření k maskování do plánu operace, protože plán maskování je pouze přílohou plánu operace a je velmi málo příležitostí, aby se někdo nad obsahem plánu maskování zamyslel. Podle jejich názoru by se řešení této problematiky nemělo příliš lišit od řešení bývalé sovětské armády, kde jsou úkoly k maskování součástí první části všech operačních nařízeních a je současně řešena i otázka možností a materiálního zabezpečení.

Podle polního řádu armády USA FM 100-5 z roku 1986 je plán maskování nedílnou součástí každého plánu tažení nebo velké operace. Plán maskování sestavuje náčelník operačního oddělení.

Základem pro zpracování plánu maskování je legenda (deception story), která je vlastně obdobou našeho zámyslu. Plán maskování stanovuje jak a kým bude legenda prezentována protivníkovi. Cílem je oklamat velitele protivníka a jeho zpravodajský štáb a vytvořit u něho falešnou představu o vlastních možnostech a záměrech.

Ve svém článku jsem si nekladal za cíl navrhnout nový pojmový aparát teorie maskování, jeho obsah, strukturu a hierarchii, ale podrobit kritice ty navrhované způsoby řešení, které celou problematiku velmi zjednodušují a podle mého názoru nás vedou do slepé uličky.

Možné přičlenění Armády ČR k NATO je aktuální záležitostí, která se nutně promítne v celé řadě oblastí vojenství. Bude vyžadovat změny v dosavadních přístupech k řešení problémů a pravděpodobně i v dosavadním způsobu uvažování. To ovšem neznamená, že všechna naše dosavadní řešení byla špatná a že je nutno je zavrhnout. Porovnání dosažené úrovně v oblasti maskování vyznívá podle mého názoru v náš prospěch a pomineme-li úroveň technických prostředků, máme v probíhající dialogu s vojenskými odborníky států NATO v této oblasti co nabídnout.

Použitá literatura:

- Bečka, J. V.: Slovník synonym a frazeologismů. Vydavatelství Novinář, II. vydání, Praha 1979.
- Dewar, M.: The Art of Deception in Warfare, David & Charles Publishers plc, Velká Británie 1989.